

18.796
32

МИЛОШАН ЂИЛАС

СОВЈЕТСКИ ЧОВЕК И НАША БОРБА

5

ИЗДАЊЕ НОВЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

БЕОГРАД, 1944

Инв. бр.

18.796

Презиме и име писца:

Зилас
Миловац

Сигнатура

32

НАСЛОВ ДЕЛА:

Совјетски
глас и Наши борбе

Место и година издавања:

Београд, 1944

Број карте
читаоца

Датум
враћања

Примедба

Број карте
читаоца

Датум
враћања

П

ЧУВАЈТЕ КЊИГУ!

МИЛОВАН ЂИЛАС

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ“
БЕОГРАД

СОВЈЕТСКИ ЧОВЕК И НАША БОРБА

НАБАВЉЕНО

~~15-XI-48~~

Бр. инвентара

~~12 27~~

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА БЕОГРАДА

Бр. ~~18.796~~
5

Страна 32

ИЗДАЊЕ НОВЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

БЕОГРАД, 1944

(Прештампано из „Нове Југославије“, бр. 7—10
за јуни—јули и бр. 11—12 за август 1944)

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
ДРЖАВНИ АРХИВ
Београд

Совјетски човек и наша борба

Оно што је за мене било потпуно ново у Совјетском Савезу — и поред толико прочитаних књига и чланака и причања оних који су тамо били — био је совјетски човек.

Нема сумње, да се дубоки корени данашњих особина совјетских људи налазе у историском развоју Русије, руске државе и особито руске културе, која је култури човечанства дала ону неугасиву боју душевности, осећања праведности и несебичности. Али не би било тачно ако се томе не би додало да су совјетски поредак, Партија и Комсомол израсли на темељима најдубљих и најинтимнијих тежњи народа — развили и однеговали баш те особине совјетских људи.

Совјетски човек је срдчан, радостан, простодушан и несебичан. Нико као он не зна одговорити на љубав — љубављу. Он је оправдано неповерљив према иностранству уопште, и оправдано мрзи Немце. Али и то неповерење и та мржња нису нека карактерна црта совјетског човека, нису саставни део унутарњих, душевних и психолошких особина, него су придодати, никли на основи болног искуства.

И то неповерење и та мржња су нарочите врсте.

Неповерење је последица дуготрајне и упорне непријатељске делатности из иностранства. Нормална је ствар, у наше време, да једна држава ради против друге. Али тај рад се, само у односу на Совјетски Савез, сводио на промену унутрашњег друштвеног поретка, тако дубоко срођеног с народним животом, израслог из три велике народне револуције. Касније се тај рад иностранства, када се на видуку размахала ратна олуја, чврсто слио с плановима о освајању Совјетског Савеза или откидању појединих његових територија, с дипломатским и војним комбинацијама сваке врсте. Разуме се, и овде су предњачили Немци, али су они налазили, па чак и сада налазе, подршке код појединих група у свим земљама, група које су од времена до времена имале мањи или већи, а катдака и водећи утицај.

Па ипак, то неповерење би било још увек неразумљиво ако се не види, ако се не схвати, колико је совјетски поредак данас неодвојив од народног живота, колико су — огромни совјетски државни апарат, влада, Партија, повезани, боље рећи срасли с народом и израсли из њега. — Ја сам, на пример, видео колхозе и сеоске совјете који су се такорећи аутоматски, силином закона који је постао природан, ненаметнут, сам по себи разумљив, обнављали после прогоњења Немаца. То ми је личило на не-

што тако природно, као што је природно да човек бачен у воду, излазећи на површину, почиње да поново дише. Члана партије или комсомола је немогућно, без дубљег разговора, разликовати од обичног совјетског грађанина — оно што Партија говори, што „Правда“ пише, извађено је из срца, из ума просечног совјетског грађанина, подигнуто више и учињено општенародном ствари. Сваки совјетски грађанин осећа оно што „Правда“ пише, само то можда није умео рећи. Када кажем да је на први поглед тешко разликовати члана партије од просечног грађанина, онда тиме само хоћу да потврдим како је ствар партије до краја, без резерве и без остатка постала стварју совјетског човека, а не да је члан партије по свему раван обичном грађанину. Члан партије се не постаје ни по привилегији ни по милости, ни ради каријере, него по несебичном пожртвовању у раду за народ, у упорној борби за остваривање народних тежњи и интереса. Видео сам у СССР-у безброј совјетских људи, од нашег куvara Григорија Ивановића, шофера Панева и девојки које су нас послуживале за време јела, од војника с Другог украјинског фронта — Аксјоњенка и Гурикова; од обичних грађана, радника и колхозника, до виших официра, чиновника и директора предузећа, — видео сам безброј људи свих положаја и занимања, а да нисам, скоро ни по чему, у првим сусретима, могао разликовати ко је члан партије а ко није. Толико су сви они

били везани, срасли са совјетским поретком, толико је политика Партије и владе изражавала и водила њихове мисли и жеље... У току једне паузе, за време пријема код Стаљина, Молотов ме запита о утисцима у СССР-у. Казао сам му укратко, да ми се највише свидео совјетски човек. И даље — како нисам видео голих и босих. Он ми је на то рекао како је рат омео да људи имају све што треба и како су им одела много изношена. „Ето, додао је, изабери неког радника који се истакао у раду, да председава скупштини, а он моли да не буде на трибини, јер су му закрпљене панталоне”. Молотов мисли о раднику са закрпљеним панталонама, али и тај радник, негде на Уралу, осећа, да Молотов, партија, влада, мисле о томе и зна да ће рат проћи и да ће опет, још више, бити свега.

У иностранству су се, од Октобарске револуције, често заметале завере против таквог поретка, против такве Партије и владе, против живота совјетских народа. Отуда неповерење према иностранству. Па ипак, оно није, да тако кажем, неповерење у буквалном смислу речи; то уопште није неповерење, него опрезност, стечена дугим, често пута скупо плаћеним искуством. Совјетски човек уопште није неповерљиве, сумњичаве, него отворене, срдачне природе. И када из иностранства долази к њему љубав, срдачност, поверљивост, он то враћа стоструко, тада се код њега не може приметити ни сенка „неповерења”.

Да ме когод не би криво схватио, хоћу да, у вези са Енглеском и Америком, нагласим да у Совјетском Савезу нисам видео ни једног човека који не би желео да се са овим државама и после рата одрже срдачни пријатељски односи.

Несебична борба наших народа у овом рату, наш ослободилачки рат без политичких шпекулација, без — да тако кажем — задњих намера, створио је код свих совјетских људи неограничено поверење у нашу моралну вредност, у наш неисцрпни хероизам и несебичност. Управо за наше народе се широм отворила безгранична, широка душа Русије. У најтежим часовима Совјетског Савеза, негде тамо у тмини европске тамнице, у тмини Европе чије су снаге Немци покренули ка истоку, једна мала земља ратује „како ваља“ — што би рекли Руси, мимо своје владе, мимо свих очекивања и без уговора, несебично, непоколебиво, искрено и неуморно. То је осетио и то и данас осећа племенити, несебични и искрени совјетски човек. И ми смо у Совјетском Савезу срели ону исту љубав коју наш народ гаји за велики руски народ за Словене СССР-а. Каткада нам се чинило, долазећи у додир са совјетским људима, да то о нама не говоре они — совјетски људи, него да то неки наш човек, — партизан из Прве, Тринаесте, Деветнаесте или које било бригаде, сељак из Крајине, Долењског, Лике, Загорја, Дурмитора или Космаја, рибар са Јадрана или лађар са Саве и Дунава — говоре, изливају своју љубав према Совјетском Савезу.

Наша борба против фашизма, за ослобођење наше земље, освојила је поверење совјетског човека; совјетски човек нам је, на нашу љубав, одговорио својом несебичном љубављу, с једином жељом да нам свестрано помогне да победимо и срећно живимо у слободној, независној држави. Љубав совјетског човека, неограничену, отворену, која је његова природна особина, могућно је освојити часном, несебичном борбом и љубављу — и ми смо је освојили.

Мржња према Немцима, такође је нарочите врсте.

У њој нема ничег животињског, елементарног. Совјетски човек не зна за осећање мржње и нетрпељивости према другим народима. Он је васпитан у идејама хуманизма и интернационализма. Тако васпитан он је ушао у рат, он ће такав и изићи из њега. Али се код совјетског човека нешто, ипак, изменило: он је увидео да има народа које реакционарне класе могу, у извесним периодима, скоро читаве мобилисати. То се догодило и с немачким народом. Маса која слепо слуша Хитлера и његове генерале — нису само јункери и капиталисти, него радници, сељаци, интелектуалци, једном речју — Немци. Та маса је огрезла у злочинима који трају три године, а да се у њој није ни на трен тргнуло, појавило оно што је у свету познато под називом — људска савест. Немци, једнодушни у злочинима, криви су што су изазвали такву једнодушну мржњу

совјетских људи. Ова мржња је страшна, она се подигла, као олуја, у души многомиллионитих народа, она је постала страховита материјална сила и — она ће смрвити све што јој стоји на путу. У Совјетском Савезу се човеку чини да „Каћуше“, топови и митраљежи бљују срибу и сикћу гневом увређених маса... Да, заиста, овде се више ради о некој увређености него о мржњи; совјетски човек је за трен застао запањен: зар има таквих људи који могу убијати децу и силовати девојчице? И кад је совјетски човек видео такве створове на свом рођеном тлу, подигао се да их уништи и очисти своју земљу.

Таквог карактера је та мржња.

Додаћу још ово.

У разговору са старијим сержантом Јесмуковим, Чувашем, на Другом украјинском фронту, питао сам га — шта ће он радити у Немачкој, да ли ће се светити за убијене совјетске жене и децу — над немачким женама и децом? Питање га је изнеандило. Зар се може тако шта и претпоставити? „Ја не могу ни замислити да постоји наш човек који би убио жену или дете.“

О Немцима смо мало разговарали с Русима. Неколико речи, погледа и — ми смо се разумели. Оно што су они радили у Совјетском Савезу, идентично је са оним што су радили код нас, у заједници са својим ревносним ученицима — усташама и четницима. Немци су код нас, као и у Совјетском

Савезу, повели рат с народом — с људима, женама и децом. И изазвали су читав народ и мржњу народа против себе. Као и у Совјетском Савезу, и код нас се води рат за опстанак, с истом суровошћу и тежином, с истим методима и осећањима. Совјетски човек је то или знао, преко радија и новина, или — много чешће и природније — преко својих патњи, напора и искушења, слутио својом племенитом душом.

У борби против истог бездушног непријатеља, као и совјетски људи, и ми смо се задојили мржњом, иста судбина, иста непоколебивост и упорност у борби, исти племенити идеали за ослобођење домовине, солидарност словенског човека пред германском најездом, она љубав која је у најтежим нашим и њиховим часовима расла и код нас и код њих, несебичност и наша и њихова у рату, — све је то учинило да се данас наш човек у Совјетском Савезу заиста осећа као у својој домовини. Ми смо се на фронту код генерала Коротејева, генерала Полбина и Брагина, осећали као да смо дошли код Пека Дапчевића, Коче Поповића или Гошњака. С њима смо разговарали као с нашим, мање-више о сличним, „нашим” темама, спонтано избегавајући све оно што се само по себи разуме — како Немци поступају код нас, хоћемо ли ратовати до краја, до коначног уништења хитлеровске Немачке, да ли воли наш народ њих, а њихов наш, итд. Ми нисмо, у тим дугим разговорима, нашли ничег што би нас

одвајало, никаквих мисли и жеља које би се разликовале, никаквих тешкоћа, сумњи и искушења које овај свестрано сложени рат не би донео и нама и њима. А један војник је, чуо сам, рекао за нас, после разговора: „Као наши”.

Овај рат против фашизма, наша упорна борба чији се значај да потпуно осетити само из иностранства, а нарочито из Совјетског Савеза, из којег остали свет не изгледа тако велик као из наше мале и неразвијене земље, овај и овакав рат збрисао је у односима између нашег и совјетског човека, између наше и њихове земље, све оно што је сметало — и у њиховој давној, а особито нашој скорој прошлости — да пођемо, народ к народу, без посредника, једни другима у сусрет.

Може се мирне душе рећи да се данас у Совјетском Савезу развија, до најдубљих маса и најдаљих крајева, општеномодно расположење и љубав за Југословене.

Када је требало да полети први совјетски авион за Југославију, да испита пут којим би нам се указала помоћ, тражено је да се добровољно јави једна посада. Јавило се више од сто посада и генерал је имао муке да одбије остале. Када је потпуковник, друг Швоб, из наше војне мисије, обишао базу из које се шаље материјал за нас у Југославију, смели совјетски пилоти су му рекли: „Видите ви, да нама из Москве дозволе да летимо дању, како бисмо видели терен... Летимо ноћу, не

види се ништа, а тако се хоће човеку да види вашу земљу”.

Ја сам видео, на Украјини, у тек ослобођеним реонима, совјетску сељачку децу, која се играју Тита и Немаца. „Правда” је, објављујући да нас је примио Стаљин, донела на првој страни велику Титову слику. Знајући расположење маса, она је тога дана изишла у већем броју примерака него обично. Људи су се на улицама отимали за „Правду”, за Титову слику. Они је носе у нотесима, уоквирују и стављају по зидовима у становима. Тито је данас најомиљенија и најпопуларнија личност из иностранства.

Летећи ноћу, у време напада Немаца на Врховни штаб код Дрвара, совјетски пилоти су видели ватрени обруч око наших јединица. Они су тражили да други пут пођу с бомбама. „Бацићемо их на Немце. Нарочитог војничког значаја нема, али треба да партизани Југославије виде да смо с њима.”

И доиста, у Совјетском Савезу, наш човек одмах, ступајући на совјетско тло, осети да нашу борбу против немачких завојевача, непоколебиво помажу совјетски народи, совјетски људи, Стаљин.

У четама Црвене армије, на свакој конференцији, референт мора да говори о Југославији, да излаже и анализира све што је ново код нас. Тако је и у позадини. Говорнике обасипају безбројним и најразноврснијим питањима са свих страна. О

нашој борби и карактеру те борбе совјетски људи знају доста, иако не знају много о нашој земљи, њеној историји и њеној култури.

До које мере наша борба усхићује совјетске људе најбоље ће показати ова два примера.

На антифашистичком митингу совјетске омладине, у мају ове године, говорници су позивали совјетску омладину да се угледа на херојску омладину Југославије. Наш говорник, потпоручник друг Богдан Поповић, једва је од аплауза завршио свој говор. Он је седео десно од претседника, а лево — претставник партизана Украјине.

Свесловенски комитет је затрпан писмима лекара, болничара, инжењера, студенткиња, црвеноармејаца — сви они траже да иду у Југославију, да нам укажу помоћ. Председник комитета, пријатни и весели генерал Гондуров рекао ми је, шалећи се, у вези с тим: „Ако би се код нас купили добровољци за Југославију — Црвена армија би се морала преселити тамо.”

Љубав совјетског човека је несебична и племенита.

Љубав совјетских људи за нашу земљу је несебична и племенита, то је љубав људи за људе, народа за народ, израсла у борби за људско достојанство, за независност наше и њихове домовине. Ми нигде ни код кога нисмо приметили никакву тенденцију мешања у било чије унутрашње ствари, па ни у наше. Када смо, у Комесаријату народне

одбране, тражили да се у нашу војну јединицу у СССР-у уведе звање комесара, изнели су нам многе противразлоге: да та звања не постоје у чешким и пољским јединицама, политички обзири итд. Најзад је ствар дошла до Стаљина. Он је то решио, по обичају, једноставно и кратко: „То је њихова војска, нек раде с њом шта хоће.”

Често су нас питали у СССР-у, док смо им причали о нашим борбама, како смо могли да се тако боримо, зар нисмо посумњали — кад су Немци били под Москвом и Стаљинградом. Не, наш народ никада, као ни њихов, није посумњао да Русија може пропасти, да Црвена армија може бити побеђена. За време V офанзиве код нас, Московљани су, један другог, сваки час питали шта има новог из Југославије. Из штампе која је доносила вести страних агенција и „Слободне Југославије”, видео се ипак наш тежак положај. Свак је слутио да се догађа нешто велико. „Много смо се тада бојали за вас, — рекао ми је један Рус, — али никако нисмо могли поверовати да можете пропасти, да вас могу уништити. Видели смо да тамо ратује народ, а он је непобедив и неуништив.”

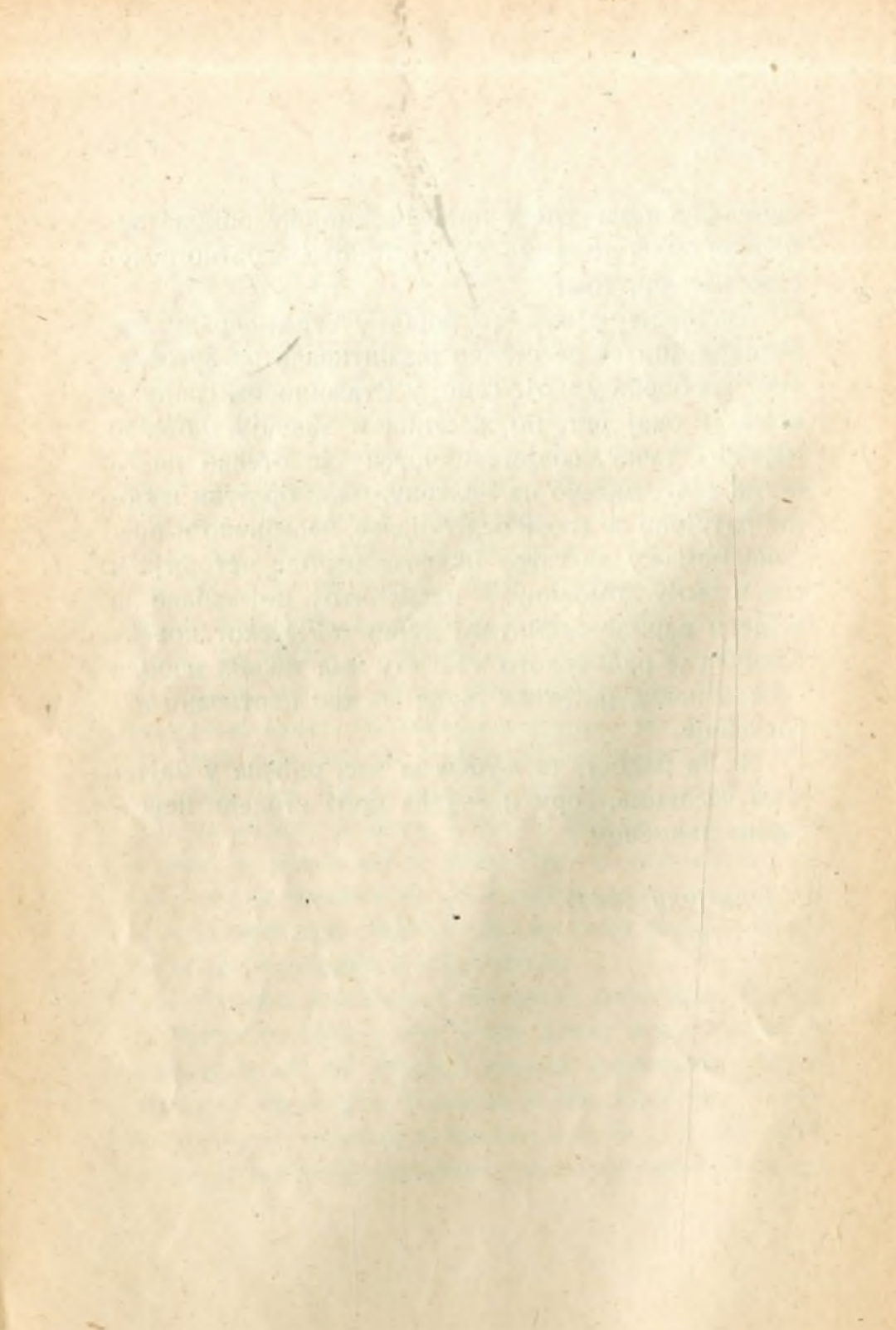
Ми смо веровали у бесмртну словенску Русију и нисмо се преварили. Руси данас верују у наше народе и ми их нећемо никада изневерити. Братство са Совјетским Савезом је био наш спас у овој рату, најсрдачнији односи с њим у будућности — то је најтврђа гаранција за нашу државну и на-

ционалну независност пред опасношћу обнове немачког империјализма. Скупо и крваво ратно искуство нас учи томе.

За време најжешћих борби у Стаљинграду, црвеноармејци су се стално распитивали за Југославију, за борбе у њој. Тамо, у Стаљиновом граду, у коме је овај рат, по жестини и значају, досегао највишу тачку, совјетски човек је осећао да га негде тамо, далеко на Балкану, мали братски народи, ратујући за своје ослобођење, несебично и предано помажу да сатре немачке изроде историје и спаси своју домовину. У племенитој, по љубави за људе и народе бесмртној души совјетског човека планула је радост што на свету има таквих народа — као наши, и таквих људи — као партизани Југославије.

И та радост, та љубав за нас, рођена у најтежим часовима, гори и гореће кроз столећа неугасивим пламеном.

јуни-јули 1944.

Код Црвене армије

О ГРАДУ КОЈИ ЈЕ ПОСТАО МАЛИ И О ЊЕГОВИМ ЉУДИМА

Ништа не може бити тако невесело као град после окупације. Запуштене улице и травњаци, куће рањавих зидова, људи подртих одеда. Све је некако пусто, голо, осакаћено.

Један од таквих градова је Уман, у западној Украјини.

То се одмах видело, чим се наш авион, лако, без потреса — како то увек и раде совјетски пилоти — спустио на земљу. Крај пространог аеродрома стрше димњаци и гвоздени костури зграда и хангара. Немци су их, повлачећи се, уништили. А ту су, некад, то се види, били зелени травњаци, паркови, клубови авијатичара, алеје по којима је, док се спуштало, као свилен шал, украјинско летње вече, шетала радосна совјетска младеж.

Утисак разарања, живота, радосног и бујног који нам се наметнуо у првом тренутку, још на аеродрому, остао нам је и од читавог града. Све то нам је било тако знано. Све је тако личило на оно што се догодило с нашим малим градовима, да смо осећали и нешто тужно и нешто топло и

блиско. Жао нам је било разорене невиности града, свег у пролећном бујању, жао нам је било његовог осакаћеног дрвећа, унакажених травњака и вртова. А било нам је све то блиско, драго, видели смо израњављен свој рођени град, свога, нашег, блиског измрцвареног човека — који се радовао животу, мислио, волео и сањао.

Па ипак, у том израњављеном, опустошеном граду, у тој невеселој атмосфери, људи се нису дали, они су месец дана после доласка Црвене армије, почели да крећу заустављени живот, да лече ране, које су граду и народу задали Немци.

Ови људи, с којима смо се ту срели, нису дали да нам се у душу ували невесела слика, већ су нам испунили груди бесмртном, стваралачком снагом, која се не подаје никаквом злу, којом се савладава не само непријатељ на фронту — у бункеру или на авиону — него ускрсава онај умрли живот, изграђује, ствара и обнавља оно што је непријатељ разорио, и из мртвог, летаргичног стања у које су град бацили Немци, с мало руку, мало снага прелази на стваралачки рад чији моћни млазеви бију куд се макнеш, дижући на ноге клонуле, испаћене људе.

На аеродрому су нас дочекали совјетски официри, међу њима и два генерал-мајора — Насеткин, из штаба маршала Коњева, и Брагин, заменик команданта једне авијатичарске јединице. Насеткин је миран, ћутљив, питом човек тихог ос-

меха, а Брагин спун, роав, пун необузданих шала.

Повели су нас око пространог аеродрома. Већ ту је имало шта да се види. Крхотине од немачких авиона, уништених штурмовицима, лежале су свуд. Ту су се налазила и два највећа немачка авиона, такозвани „Гиганти“, шестомоторна чудовишта која примају у себе преко 100 војника, уман проналазак за бежање швапских штабова. Лежале су безбројне немачке бомбе „петстотке“ и „хиљадке“, као дебеле поклане свиње, и тушта и тма оних малих од педесет и сто кила, сличним прасићима. Весели Брагин је објашњавао: „Ја сам пробао ове немачке бомбе. Не пали свака с немачким упаљачима. А с нашим, отачественим — свака! Немачка бомба с руским упаљачем, — баш за Немца — вуршт с руском салатом!“

Кад смо обишли аеродром, упутили смо се у град. По улицама мало пролазника, — већином жене, слабо одевене и измученог лица, с неким чудним, истовремено и радосним и тужним осмехом на уснама и у очима, осмехом тако непосредним, тако болним, блажено-паћеничким, да одмах плени душу човека и остаје незабораван. Такав израз, такав осмех, имали су сви на тек ослобођеној територији...

У пролазу нам показаше једно огромно полу-пано здање, без крова и прозора, дворишта ограђеног бодљикавом жицом. „Ту су били руски заробљеници, зими, по највећем мразу... Већином

су побијени“; — причао нам је Насеткин. Сада су по дворишту седели у одрпаним, нама добро знаним зелено-загаситим униформама заробљени Немци до те мере тупи и безизразни, да се ни једно лице није ничим издвајао од другог. Они су чекали да буду упућени даље, а сада су испробавали удобности логора који су сами створили.

Брагин нам је причао: „Чудни су ти Немци и међу собом — зверови, прави зверови. Ето, заробљеници, кад неки оболи, још пре него умре, остали му скидају чакшире и чезме. Имају електрку, за целу бараку, например, а неки отсече жицу да би свезао своје панталоне.“

Био је топал мајски дан, замишљао сам — како је ту било заробљеним црвеноармејцима, израђављеним и гладним, док је кроз то огромно шупље здање завијала мећава и одзвањала псовка и дрека пијаних немачких стражара.

На сред улице, на улазу у центар града, стајала су огромна гвоздена чудовишта — један „Пантер“ и два „Тигра“. Ту, пред лицем намучених становника, усред града по коме су сејали страву укочила их је рука Црвене армије. Сад су били мртви, тупи, безизразни као и њихови заробљени господари...

Сместили су нас у једну кућу на периферији у којој је све остало читаво, сем намештаја. Био је ту и клавир, раштимован, политуре изједене алкохолом — њега Немци нису стигли однети.

Власници куће, неки професор с женом и децом — били су побијени.

Око куће је био врт, пун кајсија и вишања и оне су бујно цветале — љубичасто, бело и румено. Водили смо пријатне разговоре с људима с којима смо се тек срели а тако лако разумели; пролазили су улицама млади Украјинци, новомобилисани, улица се увијала под њиховим маршем, ширила од борбених војничких песама и било би тако лепо да није било сећања на професора и његову породицу, сећања које је будило све што је било ту, врт који је он неговао, клавир по коме су играли прсти његове најстарије кћери. Немци су живели ту, однели и уништили све што су могли, али је у свему била још сен борављења несрећне породице, док од Немаца није остало ништа до трагова алкохола на светлој подлури.

Предвече смо обишли град, раширен по брежуљцима око реке; он је био већи него нам се учинило, он уопште није био мали — мало је било људи у њему; Немци су убили двадесет и три хиљаде.

Немци су минирали све установе и куће које су исле вределе, стиглису да то учине. Порушили су и мост на речици, али су га грађани сами оправили још док је трајала борба, — тако да су црвене трупе одмах могле наставити гоњење непријатеља. Измучени град је чинио све да не дозволи Немцима да умакну из њега.

Уман је осетио силу и бес немачких освајача, али је видео и сву његову беду и кукавичлук. Бежали су кроз његове улице боси, бацајући чизме да би брже вадили ноге из блата. Оставили су десетине хиљада моторних возила и тенкова. И сада леже, по улицама и баштама Умана, огромне количине зарђалог метала, који је изгубио сваки облик — видело се да су штурмовици заиста прецизно „порадили“.

Вече смо провели у друштву уманске интелигенције. Били су ту људи разних занимања и старости од старог лекара Руса, који је на Украјину, у Уман, дошао још пре Револуције, до владике и претседника градског совјета.

Немци су селу наметнули феудално стање. Понегде „делили“ су и земљу сељацима. Али само понегде, јер је немачким незаситницима било јасно да би тиме уназадили сеоску привреду и да би им допао у шаке мањи плен. Радије су давали читаве колхозе заслужним хитлеровским кољачима, новопеченим баронима и грофовима. Барон је требао да обезбеди данак немачкој војсци, убијајући и батинајући своје робове. Или су, просто, прописали колхозу колику количину жита и мяса да да, ако неће да буде уништен. Старосте (кметове) су Немци налазили међу отпацима бивших класа или, где њих није било, међу сељацима. И, мора се рећи, све старосте се нису подале Немцима, било их је који су их саботирали и помагали народ и партизане.

У Совјетском Савезу је било издајника, али није било пете полоне. Тако огроман и суров рат, тако подмукао непријатељ, оживео је отпатке бивших класа и сломио људе слабог карактера. Али то су били појединци, а не струја, организација, или покрет, као што је било у осталом свету. Немци у СССР-у су могли овде-онде створити шпијуне, али не и квислиншке војне организације или власт. Украјински емигранти, „националисти“, које су довели собом, дошли су у земљу која их није више познавала и у којој су већ давно изгубили корен. Они су говорили украјински, али су за народ били Немци гори од Немаца — људи који су научили језик народа да би лакше мучили народ и олакшали посао освајачима.

Руска православна црква је за Немце била јеретичка и владика нам је причао да је одлежао у затвору шест месеци, због тога што није хтео да говори против патријарха Сергеја. „Немци су, — каже владика, — хтели да од наше свете руске цркве направе говорницу која ће понављати оно што каже Гебелс и молити се за здравље фиреро-во“. Стари доктор нам је причао о зверствима која су Немци вршили над рањеницима, о уништавању санитетских установа, украјинског народа. И тако редом... А претседник градског совјета, млад, ситан, мршав човек, у чијем се намученим очима видела нека велика брига, причао нам је о свему, о тешким данима окупације, организова-

њу партизана, илегалном животу и борби. „Партизана је било око осам хиљада у нашем реону... У многим областима Немци су продрли пре него је спроведена мобилизација и ми партизани смо мобилисани под окупацијом и слали хиљаде људи у редове Црвене армије. Ја сам изабран за претседника совјета после доласка Црвене армије и посла има много, треба обновити наш разорени живот...”

И они су га већ обновили... Прорадиле су неке фабрике, болнице, школе, почели су да се обнављају разорени домови, да се чисте улице...

Ујутру смо обишли прекрасни парк, један од најлепших у Русији, који је подигао кнез Потоцки. То је огромни комплекс под шумом, с језерима, киповима, кутцима самоће и размишљања, сав израђен у старим античким алегоријама. Довучено је огромно камење, направљене пећине и камени брегови, хиљаде кметова је погинуло на тешким радовима, које је гроф Потоцки изводио да би својој драгани Гркињи, коју је добио на коцкању, дочарао, на Украјини, њену стару Грчку. Унуци тих кметова су сачували лепоту и слободно уживали у њој.

Немци су запустили парк и загадили га својим гробљем на пространој њиви, на брегу. Али су Украјинци заравнили гробље и сада се ту зелени сгледна украјинска пшеница.

У парку је и пољопривредни институт, стар сто година. Предвиђајући да га Немци могу за-

палити, марљиви научници, који су век свој провели заједно с биљем, с цвећем, да би олакшали и улепшали живот људи, латили су се и другог посла — политичке борбе, мобилизације послуге, нелегалних организација комсомола и партије — да би закопали скупочену библиотеку. И они су је закопали.

У стакленим баштама уманског института цветају ретке биљке са свих континената. Немци су тргали цвеће, али су га гладни, поцепани научници и послуга обнављали, одржавали. „Ми смо знали да ће доћи Црвена армија и чували смо сваки струк“, каже нам управник. А старица, која већ четрдесет година негује цвеће, сва лака и прозирна од рада и година, дајући нам букет, вели: „Ето, они, рођени наши — дошли су и спасили све. Немац је као свиња, он зна само да уништи, али је добио и добиће да му никад више не падне на ум да дође овамо“.

Совјетски људи не подлежу никаквом злу и тешкоћама. У парку жене, слабо одевене, неке и босе, уређују и чисте алеје. Буја биље под брижљивом негом старица, научника и студената у баштама уманског института. Куд је прошла Црвена армија све се расцветава и умански људи, који нису поклекли за време окупације, у немаштини и беди, обнављају своју срећу, свој радосни слободни живот, пун цвећа и мириса.

ГРОБЉА НЕМАЧКЕ ТЕХНИКЕ

Украјина је лепа земља. Ми смо је видели у пролеће, кад су њени благи облици били осенчени зеленилом гајева, брезових шума, пашњака и њива.

Од Умана смо кренули преко села Помојники, Мањковка, до железничке станице Потаж. Широке украјинске њиве, зелене, нашироко су око путева избраздане тенковима и избушене гранатама и бомбама. На овом топлом зеленилу, све то личи на живе, отворене ране.

Нема ни месец дана откад је овуда као олуја прошла Црвена армија. Свуда су остали трагови немачког пораза.

Како је обично, кад се чита, у извештају Совинформбироа, да је уништена немачка оклопна дивизија, заробљено и уништено шест хиљада камиона, заплењено складиште муниције и сл. А како то величанствено изгледа на пољима, на путевима битака! Како је све једноставно на изложби трофејног оружја у Москви, иначе сјајно организованој, на којој се налазе не само све врсте оружја немачке војске, него и све врсте њене спреме — од униформи и радиоапарата, до првих завоја од хартије и зимских сламних чизама из 1941 године, — како је све то обично према овим гигантским изложбама поломљене немачке технике на пољима Украјине! Замислите огромни кол-

хозни воћњак, у коме су се запалиле стотине камисна, аутомобила и тенкова, с горивом и муницијом. Суво, оголено дрвеће вири из огромне гомиле безобличног, изгорелог метала, испревртаног, сличног усову. Замислите десет километара друма, по коме и око кога се налазе, лево и десно, по један, два, па и пет и десет редова, а и читава крда камисна, тенкова и моторизованих топова, испреврнутих да би се ослободио пут наступајућој Црвеној армији. И тамо, даље у њиви, из жита вири камион или тенк, чији је господар мислио да, извлачећи се из колоне, из гужве, неће бити примећен од совјетских тенкиста и пилота. Али је ово кукавно лукавство било и сувише плитко. Сада леже, као страшила, у украјинским житима.

А све то је само оно што је неисправно, што се није могло одмах употребити и што још није одвучено у совјетске фабрике. Совјетски радни батаљони за оспособљавање трофејне технике, раде још увек, из десет аутомобила стварају један и шаљу на фронт. Немачки тенкови и топови се не употребљавају на фронту, команда Црвене армије даје својим војницима бољу, совјетску технику...

По путевима, свуда, види се немачка моторизација, довучена на јужни совјетски фронт из Африке, да би се утврдило да је тако није потребно видети шоферску књижицу у којој се бељежи маршрута, — Немци нису имали времена да

се прилагоде руском тлу и остале су зебрине шаре и пешчана боја. Иако су Немци хитри на мимикрију, на мењање коже, Црвена армија ради тако брзо да им ни да да се мењају...

На жељезничкој станици Потаж смрт је укочила, од „Пантера“ до последњег мотоцикла, оклопну дивизију „Адолф Хитлер“ и придодане јој делове XVI дивизије. Али грч смрти се још види.

Дивизија се скинула на станици и требала је да крене у борбу. Отсекли су јој, муњевито, све путеве. Борис Николајевич Кампов, из оперативног одељења штаба маршала Коњева, показује на шуме, из којих је куљнуо совјетски огањ на гвоздено чудовиште. Командант дивизије је покушао да се развије за борбу. Он је направио кружну одбрану и у свим правцима пустио пипке — послао тенковске патроле које је Црвена армија укочила на пољима и по ивицама шуме. И тако, у том кругу, у лому и збрци, дивизију је стигла смрт. Тенкови су заривени дубоко у блато, сад осушено, дугачки топови окренути су у свим правцима. Има их на десетине, — „Пантера“, „Тигрова“ и огромних моторизованих топова. Они су избушени, огорели и човек се не може отети утиску, гледајући их укочене у покрету, у скоку, да су малочас били живи и силни.

Тек ту се види шта је за европске народе учинила Црвена армија, ломећи немачку војску, тако моћно наоружану. Ко би други био кадар да сло-

ми такво чудовиште да смеље толико челика и ућутка толико смртоносних ждрела? Ко би други могао да уништи милионе злочинаца, чврсто уједињених пљачком и убиствима и наоружаних — према голорукој раји по Европи — по последњем слову технике. А та Европа је ћутала, дала Хитлеру радне руке, отворила му руднике и покренула фабрике. Нигде, као у СССР-у, се не осећа — видећи француске тенкове и тешке топове, румунски петролеј и холандски сир — како је Црвена армија морала да слама материјалну силу читаве Европе, организоване од Хитлера.

Одлазећи даље ка фронту, прошли смо аутомобилом кроз један заплењени немачки магазин. Лево и десно око пута, на три километра дужине, на отстојањима око 50 метара, у дрвеним оградама великим као мање штале, наслагана је сваковерсна немачка муниција. Човек има утисак да пролази улицом једног насеља. Али то није једина улица — даље у шуми виде се, на читавој дужини око шумског пута, још један и још један ред. То је читави град немачке муниције. С урођеном педантношћу, Немци су нумерисали и куће и улице, тако да се — како каже генерал Брагин — није тешко снаћи у овом насељу, ако црвеноармејцима што затреба.

Тако изгледа после битке. И тако, приближно, изгледа једно обично, доста често, саопштење Совинформбироа.

У СЕЛУ КОД СОВЈЕТСКИХ ПИЛОТА

Налазимо се у једном украјинском селу, код једне гардејске авијатичарске јединице. У Совјетском Савезу, одмах, захвата човека неко необично — епско, херојско расположење. Човек осећа како га подиже, јача полет и јединство великог народа и великих дела. Али нигде, као код пилота, човек не опажа да га захвата смелост и срчаност.

Историја ове јединице је читав еп најневероватнијих подвига и доживљаја, којима су људи развјејали сва мишљења о томе, како је у рату пресудна само техника, како она игра одлучујућу улогу. Главно је човек — говоре сви у Црвеној армији и — заиста — то и доказују. Видели смо безброј снимака прецизних погодака, из којих је јасно да то могу постићи само људи који су се страсно унели у свој посао и своју мисао и осјећај пренели на машину. Било је доста три авиона с пилотима — снајперима, па да буде порушен мост код Јашиа; теоретски, по рачуну вероватноће, — потребна су 102 авиона па да се постигне сигуран погодак. Херој Совјетског Савеза, пуковник Гаврилов, млад, леп, складан, добио је задатак, код Великих Лука, да два пута пикира на непријатељске батерије. Непријатељска ватра је запалила авион пре првог пикирања, али је он упорно летео даље и са запаљеним авионом пикирао једном и други пут.

Запаљени авион, димећи се, сипао је бомбе и ватру из митраљеза да Немце. Експлозија је могла

наступити сваког часа. Гаврилов је упорно седео у авиону и успео да га спусти између линија. Видео је како су с обе стране потрчали к њему војници, и тек што је изишао из авиона — неко га је ударио у потиљак. Доцније, кад се освестио у руским земуницама, испричали су му да се око авиона водила огорчена борба, шакама и кундацима. Руси су били јачи и отели га. „Задатак је био је извршен“ — каже на крају Гаврилов.

Шта значе ове речи у Црвеној армији?

Оне су завет и светиња. Извршити постављени задатак — то је мисао свих, од војника до маршала. Извршити га тачно, потпуно, — томе се уче и то су научили црвени ратници.

Свуда, у Црвеној армији, влада ред и дисциплина. Многе форме дисциплине изгледају понекоме преоштре и неразумљиве (нпр., да млађи устаје за столом кад говори са старијим, да мора тражити дозволу ако хоће да прође испред њега итд.). Али треба бити само дан-два у Црвеној армији, осетити сву ону високу политичку свест, сву ону преданост извршењу задатка, сву преданост наредбама старешине, па да се види колико све то није формално и сувишно, него нужно, неизбежно, рекао бих — природно, јер је саставни део рада на победи.

Црвена армија је једна велика породица у којој се сви воле и поштују и сви немилосрдно боре против сваке аљкавости, тромости, јавашлука и

нереда, који сметају тој заједници да побеђује и живи.

Нигде се све то не запажа тако јасно као код авијатичара, бираних међу хиљадама по смелости, одважности, дисциплини и оданости. Али пилоти нису уображени. Генерал-мајор Полбин, висок, окошт, жилав и снажан човек, правилно каже: „Пешадија је најважнија, пешаци су најбољи. Пролетос је и авијација мало радила, због блата, а пешаци су изнели на рукама све — и топове и гориво и муницију, и протерали Немце из Украјине“.

Украјинско блато је црно и густо као смола. Ништа, сем тенкова и пешака, није могло да се пробије кроз њега. Снабдевање и маневри били су онемогућени. Извлачење рањеника је било врло тешко. Сва земља се претворила у црно, лепљиво тесто. Немци су се уздали у моћ блата, али се Црвена армија показала моћнија и од њега и од Немаца. Војници су се борили у блату до појаса по три дана без престанка. Црвеноармејци су секли шуме и попођивали, километрима, прелазе, вукли на рукама топове, преносили на леђима муницију и гориво. Немци нису били кадри за то, ни по елану ни по организацији. Пuteви су им пресечени и они су, бежећи, бацали све — од тенкова до чизама. Пилоти су све то видели и помагали колико се више могло. Неустрашиви совјетски соколови видели су из плавих висина циновске на-

поре пешака и остали задивљени: „Ми само помажемо пешадију, — каже Полбин, — која проналази, хвата, гони и уништава непријатеља“.

У трпезарији, смештеној у једној школској соби, влада чистоћа и ред. Совјетски људи, свуда где могу, живе културно и уредно. Пријатно је сести, после напора, после битке, за чист сто. На столу су бели чаршави и цвеће, пролећње, јорговани и јасмини, који су мирисали нежно и топло прекаљеним совјетским ратницима.

У селу смо дуго разговарали са сељацима, а нарочито са сељанком Евгенијом Кохут. Она је обична, једноставна украјинска сељанка и разговор с њом је само утолико значајан, што даје слику онога што мисли о колхозу, о совјетској власти, шта зна о политици — беспартијна, просечна жена.

Евгенији Кохут је муж отишао у рат, никаквих вести нема о њему. Живели су добро и слагали се. Али рат је помутио срећу. Па ипак, она не тугује, хрве се, ради, чека — можда ће, једног дана, у село, сада кад је слободно, доћи писмо.

Она нема ни деце, ни домаћина. А о колхозу прича трезвено, као домаћин и нежно — као мајка. Она каже: „Наш колхоз већ ради како ваља.“

Она је, прича, и раније, пре колхоза, живела добро. Били су само она и муж, добростојећа кућа.

„Али је у колхозу боље. Не радиш као животиња. Не бојиш се ни суше, ни града, ничега. Ро-

дило не родило, осећаш да иза тебе стоји сва Украјина, сва Русија. У колхозу се живи без брига и муке“.

На окућници, која не улази у колхоз, роди свега толико, да би многи наш сељак био задовољан кад би имао толико земље. Сељаку је, за лични живот, остало толико земље и дате му толике могућности, да може све што жели, у домаћинству, лако да оствари. Колхоз — то је висока пољопривредна техника и планска организација рада на огромним, заједничким просторима. Али, колико неко ради, колико има „трудођења“, с каквом љубављу и вештином ради — толико ће и добити. Евгенија Кохут лепо каже: „Најтеже је било да навикнемо да уредно, по сату, долазимо на посао.“

Под Немцима је колхоз био стварно уништен. Људи нису имали воље за рад, радили су као робови, за Немце. Пропадало је све — и техника, и организација рада и квалитет усева и стоке. Сељак је бачен не на ниво пре колхоза, него далеко назад, на робовске античке латифундије. Повратак Црвене армије је оживео све, људи су прионули за посао, прегле да подигну разорени живот.“

Колхозни поредак је до краја ујединио сељаштво и пролетаријат, ујединио њихов живот и њихову судбину. Он је, сем осталог, дао СССР-у ону несаломиву унутарњу снагу и отворио неограничене могућности даљег развитака. Колективизација је најепохалнији догађај у Русији после Окто

барске револуције. Она је цементиранала револуцију, претворила у живот идеје Октобра.

Село Евгеније Кохут је ослобођено тек пре 15 дана. Али се оно обнавља природном силином. „Опет смо почели да живимо“, каже Евгенија.

У село је дошао лајтнант, после три године рата, да нађе жену и децу. Али њих су Немци убили. Нисам видео сузе у његовим очима. Биле су тврде као од челика. Он седи са сељацима и сељанкама, распитује их о колхозу, даје им савете. „Вратићу се опет код вас, — каже он, — док уништимо Немце. Нема, види се, за нас живота, док има Немаца“.

Сељанке тихо купе сузе у мараму, гледајући га. Авијатичари, скупљени око њега, суморно ћуте. Онда једна старица каже: „Нек си ти само жив, све ће добро бити... Нек сте нам ви, соколови, здраво, све ће се наше ране залечити.“

НА ФРОНТУ

Ми смо на фронту видели мало, ако се под фронтом подразумева танка линија на којој су се зауставили Руси и Немци, једни према другима. Све је до те мере закопано и маскирано, да треба просто нагазити на ров, топ или тенк, па тек да човек нешто примети.

Генерал-лајтнант Коротајев нас је одвео на четири километра од Немаца. Ивица Јашиа, с цр-

квеним торњем, лепо се видела на ведром дану, иза брежуљка. Ту смо затекли генерал-мајора Мартиросјана, лепог, темељитог Арменца. Требало је да направи само неколико корака из своје земунице, до перископа, па да види сваку тачку свога дела фронта. Имао је двоструке везе са свим командантима и требало му је само пет минута па да око сто совјетских топова, који су загрмели лево, десно и позади нас, укупани у жбуњу, обаспу огњем ивицу једне шуме. И у тој тутњави, изнад наших глава захујао је ваздух, многобројним, разногласним шумовима. Чинило се да се, у зраку, летећи, руши безброј невидљивих кућа.

„Свира Каћуша“, — насмехну се Коротајев.

„Каћуша“, како војници зову од миља тзв. гардиски минобацач, тајно моћно оружје Црвене армије, није свирала дуго. То је био само један акорд. И на простору од око сто квадратних метара синули су десетци пламенова, куљнуо црн дим и одјекнуле срдите, снажне експлозије.

На одласку, генерал Мартиросјан, стежући нам руку, каже:

„Молим вас да у име моје и... (ту је казао своју јединицу)... поздравите маршала Тита и храбре борце Народно-ослободилачке војске и да им кажете да ми сви знамо да су нам браћа у свему и да сањамо кад ћемо се с њима загрлити“.

Мартиросјан је био слаб говорник, али је сила његових речи била у томе што је говорио из

срца, с отвореним, скоро дечјим осмехом на уснама.

То је био, непосредно, фронт. Он је, како се сматрало, био неактиван. У ноћи, на Пруту, вијугавој мутној реци која се прокрадала кроз врбљаче, ми смо слушали како Немци туку руске положаје са око 150 топова, а ови им одговарају двапут већим бројем. Изјутра би се понекад чула свирка „Каћуше“, — она се чула далеко, на шест-седам километара.

Али, фронт није нека танка линија ровова. Фронт је онај дубоки простор, често до педесет и више километара, на коме су смештене све врсте резерви, магацини, возила, контраавионска артиљерија, авијација, санитет итд. Потоци материјала и људства кретали су се комуникацијама ка фронту и од њега. Обичне руске девојке, пегавог округлог лица, регулисале су на свим раскрсницама саобраћај. Дуж путева су на сваких педесет метара ископани мали ровови као склоништа од ваздушног напада. Застој колоне је, у модерном рату, страшан. Један покварени камион може да заустави стотине камиона. А пут се, само за сат или два, ослобађа за пролаз нпр. једне мотодивизије. Тај застој ми знамо из нашег рата, кад се преврне товар коњу на брдској стази. Али на комуникацији, у модерном рату, то добија циновске размере. Камион тада преврну с пута и све брзо пође својим током. Руси такав застој зову

„пропка“. Застој „пропка“ је нарочито опасан на уским понтонским мостовима; зато се ту саобраћај мора пажљиво регулисати. На мостовима на Дњестру и Пруту нигде нисмо видели „пропке“.

Дању се слободно иде ка фронту. Немачка авијација се не усуђује да дубље прекорачи линију фронта. По томе се одмах види да су Руси постали надмоћни у ваздуху. Ноћу је, међутим, било опасно ићи с упаљеном светлошћу, јер се немачки авиони шуљају над друмовима.

Насеља, око којих су вођене борбе, савњена су са земљом. Немци су уништавали све што су стигли. Али нису успели, у западној Украјини и Бесерабији, да попале сва села. Црвена армија је била хитрија од руке паликућа.

СНАГА ЦРВЕНЕ АРМИЈЕ

Снага Црвене армије је у племенитости циљева за које се бори.

Мајор Кампов, црномањаст, мало разрок, ведро и простодушнoг осмеха, воли да пева црвенoармејску песмицу о цигарети. Песма је настала негде на Дону, у време тешких искушења; у њој се говори како ће се Црвена армија вратити на запад и како ће је раширених руку дочекати Одеса и други градови. Рат ће проћи, али ће остати у души дубоко сећање на њега и на другове:

„Негде, некад
 Сетићемо се пешадије
 И рођене чете...
 Сетићемо се другова и пријатеља,
 Ватара и пожара
 И како си ми ти дао да запалим.
 Дај да запалимо, друже, по једну...”

Данас су, у Црвеној армији, најомиљеније песме које изражавају интимна, блиска, топла осећања: о плавој марамици која маше са обале борцу који иде у бој за домовину; о тихој светлости у ноћу, на прозорима вољене девојке; о милим очима над колевком нагнуте жене, од које борца одваја ноћ и степа— ноћ, ће проћи, степу ће он прегазити, разбити Немце и вратити се срећном животу.

Мајор Кампов зна мајсторски да објасни ток операција, да прича и певуши песмице.

Он ми је казао причу о совјетској девојчици, причу до те мере језиву да су Немци само због тога заслужили да им буде проклето семе до деветог колена, и причу која до те мере изражава племенитост црвеноармејаца, да су заслужили да им мало и велико док је света и века љуби стопе куда су прошли.

Било је то зими 1942 године, у Великим Лукама. Владао је неподношљиви руски мраз, у граду су се, дању и ноћу, водиле огорчене борбе. Из оног дела који су држали Немци, становништво је сваке ноћи пребегавало у совјетски део.

Код Црвене армије се ту тада налазио и познати совјетски књижевник Фадјејев.

И једне ноћи су мајор Кампов и књижевник Фадјејев срели на улици совјетског тенкисту, тешко рањеног, који је носио нешто у крвавом шињелу. Увели су га одмах у земуницу. Књижевник и официр су развили шињел — у њему је била, сва у траљама, седмогодишња девојчица. Тенкист је, умирући, док су они девојчици давали чај и двопек, испричао да ју је нашао између линија, крај убијене жене и дечака, који су вероватно били њена мајка и млађи брат.

Сви су се утркивали да угоде несрећној девојчици. Али је она остављала чудан утисак. Њене црте лица су биле умне и fine, изразито руске, али је знала само некоклико непристојних немачких речи, акцентирајући их руски. Она је, иначе, испуштала неке неразумљиве гласове, у чијим се тоновима чуо жубор руског језика. Није знала ништа да каже о себи и својима. Чинило се да је то неко неразвијено дете. И што је нарочито чудило све њих, било је да је девојчица, кад су јој понудили чоколаду, с гнушањем и ужасом на лицу побегла и згурила се у угао... Девојчицу су дали лекару на преглед.

Нигде о томе није писано. Али ја ћу то да кажем макар колико било то тешко и помислити а не написати — да се не би заборавила ствар која, чини ми се, јаче од ичега што сам чуо и ви-

део доказује гнусни лик немачке војске. — Девојчицу су Немци силовали остраг и заразили. Она је доживела тежак нервни потрес, заборавила је све — и језик и мајку и брата и дом и другарице...

Сада се несрећна мала налази код једне познате совјетске породице у Москви. Она је бистро дете и враћа јој се полако радост детињства. Мајор Кампов је увек обиђе кад дође у Москву, пише њеним новим родитељима и распитује се за њу. О њој говори тако нежно, као о свом детету. На крају каже:

„Много ми је жао што не могу да вам покажем њену фотографију, остала ми је у штабу“.

Војник Аксјоњенко, колхозник из Орловске области, објашњава циљеве Црвене армије у Румунији.

„У Румунији... нама Румунија не треба. Ми од њих не тражимо ништа. Ми им нећемо ништа, само да не снују ништа против нас.“

И заиста, на оном делу Румуније, који је ослободила Црвена армија, сељак је дахнуо душом. Немачко-румунска пропаганда је до те мере заплашила становништво да је Црвена армија затекла празна села. Совјетска команда је свуда поставила страже, да из кућа не би шта нестало и да их сачува од пожара. Народ је убрзо почео да се враћа и то не само из шума и лугова са територије коју држи Црвена армија, него и с оне стране. Добили су право да изаберу локалну власт

и живе слободно и несметано. Свуда су наше аутомобиле поздрављали весело, по неки сељак чак и са фашистичким поздравом, што совјетске офицере није ни мало дражило, него су нам, с упорношћу и журбом објашњавали — да им је то остало и да се још нису одвикли.

Питао сам војника Аксјоњенка — какву нама, Југословенима, владу препоручује. Било је то тешко питање за њега и дуго је мислио док није одговорио:

„Ја не знам... ја бих рекао... такву владу која би била пријатељ Совјетског Савеза...“

Други војник, Чуриков, објаснио нам је у кратко због чега ратује:

„Ја браним совјетску власт. Нећу да је променим ни за какву другу. У њој могу да буду само најпоштенији, најпааметнији људи, којима је једина брига народ“.

Снага Црвене армије је у томе што се ослободила шаблонизираних тактика и пустила размах иницијативе и талената.

Генерал-лајтнант Коротајев, крупан, снажан човек, груба лица, до главе ошишан, добро зна литературу, музику, страсно воли слике — није пропуштао ни једну изложбу. То је тип новог, смелог, свестрано образованог совјетског официра. Нико као он није нам лепо објаснио шта значи иницијатива, шта значи напуштање шаблона у рату.

„У прелажењу Дњепра смо огромно научили. После Дњепра за нас реке нису више биле озбиљна препрека. И, занимљиво, толико је прелаз преко Дњепра нешто ново, нешто што отступа од свега што смо учили, нешто што се одиграло мимо свих дотада познатих правила и начела.“

Црвена армија је широко избила на Дњепар, али није имала понтонског материјала; блато је онемогућавало брзи довоз, а требало се докопати друге обале пре него се Немци консолидују. И на заповест — да се с прелажењем почне одмах, командири, војници и ниже старешине одговориле су таквом иницијативом, да је њихов рад превазишао све што се дотад знало у историји ратова.

На рибарским баркама, на винским и бензинским бурадима, на грађи извађеној из кућа, црвеноармејци су се пребацили преко широке и брзе реке и учврстили на обали.

Капетан Караулов, рањаван седам пута, постао је због Дњепра херој Совјетског Савеза. То је млад човек, црномањаст и упадљиво нежна здравља.

„По добијању заповести, — прича он, — пребацили смо се сплавовима од месног материјала, заузели село, одбили нападе Немаца и уништили шест тенкова. Тамо смо се задржали док понтонски мостови нису дошли и док нисмо добили заповест за даљи продор. И — то је све.“

У једној операцији после Умања, генерал Коротајев је предвидео да Немци, мањим снагама, мо-

гу да угрозе бок једне јединице. Да тамо пребаци трупе — могло се закаснити. Послао је шест тенкова. Али је пред њима била река. „Пробајте да је прегазите“, — заповедио је тенкистима. Они су пробали: два тенка су остала у води, али четири су прешла и изненадила колону немачког батаљона.

И шта да се прича даље? У свакој битци Црвена армија показује безброј примера, који опет и опет откривају до које је мере савладала ратну вештину, како се неограничено у њој негује иницијатива.

Снага Црвене армије је у хероизму њених бораца и командира, људи скромних и обичних, који знају да причају лепо о свему сем о својим подвизима. На једном састанку с војницима и официрима Црвене армије, заподео се разговор — кад је ко имао најтежи моменат у рату. Нико није знао да тачно каже. То су људи за које нема тешких момената, који тешке моменте не познају. Једино је пуковник Корољенко, леп, црномањаст, снажан човек, испричао свој најтежи моменат, — кад је постојала опасност да му половина јединице буде потпуно уништена.

Сержант Кузњецов је рођен 1925. Постао је херој Совјетског Савеза. Он то прича овако:

„Ја сам везар. Успоставио сам везу преко Дњепра, али се прекинула. Командир каже: Кузњецов, веза се мора успоставити по сваку цену. Извршио сам задатак. Зато сам добио Хероја.“

„Али, Кузњецов, — упадају му други, — ти си заборавио да кажеш да је непријатељ обасипао простор ватром, и да си, док си радио, био тешко рањен у главу...“

А један мајор, Украјинац, рекао ми је, показујући на војнике који су пролазили снажним маршем:

— С њима није тешко добити хероја.

То је било једино објашњење како га је добио. И, доиста, хероји Совјетског Савеза, причајући како су то постали, не причају о себи, него — о командиру, својој јединици или своме другу.

Снага Црвене армије је у томе што је до краја упознала непријатеља.

Маршал Совјетског Савеза И. С. Коњев примио нас је, у једном бесарабском селу, једноставно и срдечно. Он је радник, у револуцији је био комесар дивизије у Сибиру. После тога је остао у војсци, упорно учио и завршио све војне школе. То је висок, миран човек педесетих година, помало хладна изгледа, танких усана и тврда лица с истуреним јагодицама и вилицама. Једном приликом, на положају, кад му је парче минобацачке гранате пробило чизму, само је рекао: „Поквари ми чизму“, превиио рану и наставио да посматра битку својим великим дурбином.

Коњев нас је замолио да поздравимо Тита, и да му предамо каму и — дурбин, с којим је Коњев прошао читав рат и осматрао толико битака. „Само, извините, дурбин се мало окрзао од дуге упо-

требе, одбило се једно парче, али би се могло негде поправити, па онда да га дате Титу.“

Он је тип нових великих совјетских војсковођа који су ушли у суштину модерног рата и у сложени проблем координације родова војске. Мајор Кампов нам је за њега причао да ништа не мрзи као кукавице. И даље, изнео је као илустрацију до које се мере усавршило командовање у координацију родова војске, случај којему је сам присуствовао: Коњев се налазио на најосетљивијој тачци фронта и посматрао битку; позвао је авионе да туку брежуљак који су држали Немци, али су се, док су авиони били у зраку Немци одатле померили и преотели Русима положаје. Тада се појавила немачка авијација и почела да бомбардује новоосвојени положај, држећи да су Руси још на њему; совјетским авионима, који су долазили, Коњев је заповедио да бомбардују тамо где и Немци и — црвеноармејци су се прибрали повратили свој и отели Немцима њихове положаје. Савремено командовање је врло сложено: када и где и у којој количини треба убацити тенкове, авионе, где концентрисати и колику артилериску ватру, када убацити коњицу, моторизовану пешадију, куда послати извиђачке батаљоне итд., итд. — све то треба и научити и имати за то талента, као што треба имати талента да би се постало песник или проналазач. И да би се, тада, добила битка, треба знати, изучити непријатеља.

Шта значи ова парола, о којој смо толико слушали и која нам је звучала тако апстрактно? Како се она остварује у ватри битке?

Маршал Коњев прича за себе, да увек разговара с немачким заробљеницима. Пита их: како је дејствовала совјетска артилерија, како „Каћуше“, је ли их изненадио овај или онај покрет Руса, у ком часу битке их је притисла авијација итд. „Упознати непријатеља, иначе га не можеш тући, свестрано га упознати, — и његову душевну и материјалну снагу“, — каже Коњев.

Црвеноармејци су до те мере упознали непријатеља, да сваки на свом сектору зна шта може и шта ће учинити Немац, куда ће кренути Румун или Мађар. Артилеријски мајор Јурченко, пегав младић, причајући како истребљује „Тигрове“ и „Пантере“, рекао је за један случај: „Ја сам знао да ће Немци одонуд, иза шуме, изненада — они воле да обухвате, и окренуо сам цеви тамо. Кад су се појавили све је било спремно и „Тигрови“ су почели да горе.“

Сва беда, сва шаблонизираност немачке стратегије и тактике испољава се тек онда кад је Црвена армија до краја упознала немачку војну вештину, кад су совјетски командири, обogaћени савременом војном теоријом, почели — на основу живе праксе да решавају проблеме битке. Тада се видело да је не само немачка, него уопште дотад позната војна наука застарела и да је време да

се уноси у њу нешто ново, дотак непознато. Домовински рат Совјетског Савеза је дао то ново и оно је постало својина милионских војничких маса, уцепило се у њихову свест, претворило у материјалну силу која све што јој се супростави мрви у прах и пепео.

Снага Црвене армије је у моћној савременој техници, којом је обилато снабдевена позадина. Исто онако као што Црвена армија развија своју вештину, инжењери, техничари и радници усавршавају оружје. Ми смо видели у СССР-у оружја која су по квалитету далеко премашивала непријатељска, па ипак су била замењена бољима.

Иницијативу за овакав развој Црвене армије, за победе, за хероизам и елан, за покрете трупа и за усавршавање технике — даје Стаљин. Сваки црвеноармејац, од маршала до војника, осећа његову сигурну руку и његову бригу за све. Црвена армија је у најсудбоноснијем часу домовине нашла у Стаљину правог војсковођу и Стаљин је и командирима и борцима показао на који ће начин победити непријатеља, указао им на њихове слабости, дао им средства и повео их ка победи.

Маршал Коњев, говорећи о совјетским маршалима, каже за Стаљина:

„Он је уопште генијалан човек, којему је својствено поимање суштине свега, па и савременог рата. У свему, иницијатива потиче од њега. И срећа је наше војске и наше државе што се у овакво време на њиховом челу нашао такав човек“.

Јуни и јули 1944.

ИЗДАЊА

НОВЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

1. Јосип Броз-Тито: Борба народа поробљене Југославије.
2. Едвард Кардељ: Пут нове Југославије.
3. Генерал-лајтнант Арсо Јовановић: Шеста и седма непријатељска офанзива.
4. Родољуб Чолаковић: Оружана борба против окупатора и Дража Михаиловића.
5. Милован Ђилас: Совјетски човек и наша борба.
6. Др. Јосип Смодлака: О разграничењу Југославије с Италијом.
7. Фјодор Махин: Јуриш на Немачку.
8. Фјодор Махин: О нашој војсци.
9. Проф. А. Воскресенски: Шта је УНПРА.
10. Коча Поповић: Два чланка с рату против фашистичке Немачке.

ЦЕНА ДИН. 30.—